

Egedy Gergely

A brit konzervatívok és Európa

Vajon miért mondott valóságos védőbeszédet Cameron a 2010 júliusában Ankarában tett látogatásán Törökország EU-tagsága mellett? A brit miniszterelnök felsorolt ugyan jó néhány gazdasági és biztonságpolitikai szempontot (többé-kevésbé azokat, amelyekre Washington is hivatkozni szokott Ankara felvételét sürgetve), ám lényegében elsiklott azon alapvető probléma fölött, amely miatt az európai integráció továbbfejlesztését szorgalmazó országok olyannyira ódzkodnak a török csatlakozástól. Törökország civilizációs hagyományai élesen elütnek az európaiktól, bekapcsolódása az unióba így törvényszerűen akadályozná azon terveknek a megvalósulását, amelyek kontinensünk politikai és kulturális egységesítésére irányulnak. Az integráció nemzetek fölötti dimenziójának az erősödését viszont a „vonakodó európaiként” is jellemzett britek nem kívánják – a brit konzervatívok pedig különösen nem...

E tanulmány annak a felvázolására tesz kísérletet, hogy miként kívánja alakítani a brit konzervatívok Európához való viszonyát David Cameron, aki 2005-ben vette át a Konzervatív Párt irányítását, és aki 2010. május óta Nagy-Britannia miniszterelnöke. A konzervatívok jelenlegi álláspontjának a megértéséhez azonban egy rövid visszatekintés is nélkülözhetetlen.

Thatcher és Major aggályai

Kontinuitás vagy változás? Cameron számos tekintetben meg kívánja újítani a brit konzervatívok politikáját, Európa vonatkozásában azonban egyértelműen a folytonosságot képviseli. Hogy ez mit jelent? Mindenekelőtt a „nemzetek Európája” melletti kiállást, vagyis az unió nemzetek feletti dimenziójának, egy Brüsszel által irányított szuperállam kialakításának a határozott elutasítását. Bár a római szerződés aláírását, 1957-et követően jól érzékelhetővé váltak az „európai busz” lekésésének a következményei, a brit miniszterelnökök – a csatlakozást kiharcoló Edward Heath kivételével – sohasem lelkesedtek igazán a Közös Piac Európájáért.¹

Margaret Thatcher pedig különösen gyanakvó és kritikus volt. „Ők”, „azok” – mindig csak így, egyértelműen pejoratív felhanggal emlegette kontinentális szövetségeseit. Thatcher már a hivatalba lépésekor, 1979 májusában jelezte, hogy

¹ Az előzményekhez, a csatlakozási folyamathoz, és az európai integrációval kapcsolatos brit ambivalenciához ld: Egedy Gergely: *Nagy-Britannia és az európai integráció. Az elutasítástól a csatlakozásig (1945-1975)*, in: *Nemzeteken innen és túl. Tanulmányok Diószegi István 70. születésnapjára*, szerk. Erdődy Gábor – Pók Attila, Budapest, Korona Kiadó, 2000. 371–390. Nagy ívű, a XX. század második felének egészére kiterjedő, bár egyes megállapításaiban erősen szubjektív elemzés a brit Európa-politikáról: Young, Hugo: *This Blessed Plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, London, Macmillan, 1998. Az európai integráció folyamatának történetéhez ld: Horváth Jenő: *Az európai integráció története napról napra*, Budapest, Osiris, 2003.

„határozott” lesz a nemzeti érdekek védelmében. S ezt az ígéretét be is váltotta: a kormányfőként töltött 11 éve alatt mindvégig igen harciasan kiállt a brit szuverenitás védelmében Brüsszellel szemben, a lazább szerkezetű közösségért harcolva. Tegyük hozzá: a viszonylag kései csatlakozás (1973. január 1-től) brit szempontból valóban nem a legelőnyösebb feltételek mellett történt, így nem lehet alaptalannak minősíteni London morgolódását. Az Európai Gazdasági Közösség kulcsintézménye, az ún. közös mezőgazdasági politika a nagy agrártermelőknek kedvezett, az olyan iparosodott országoknak viszont, mint Nagy-Britannia (vagy az NSZK), a legkevésbé sem. (Ezen az alapon követelt London visszatérítést a közös kasszába befizetett jelentős összegből.)

Thatchernek és kollégáinak azonban nem csak gyakorlati, hanem elvi fenntartásai is voltak egy olyan integrációs szervezettel szemben, amely az európai föderáció megteremtésének az útján indult el. Egy kifejezetten ideológiai szempont is nagy súllyal esett latba Thatchernél. „Nem azért szűkítettük Nagy-Britanniában az állami cselekvés határait, hogy azokat európai szinten állítsuk vissza, egy olyan szuperállam keretében, amelyet Brüsszel irányít” – e szavakkal fogalmazta ezt meg. Saját neoliberaiszabaddpiacpárti nézőpontjából ugyanis roppant bürokratikusnak és túlszabályozottnak találta az EGK-t. E megfontolások, tehát a nemzeti szuverenitáshoz való ragaszkodás és a szabad piac melletti ideológiai elkötelezettség miatt Thatcher határozottan ellenezte a tervbe vett közös pénzügyi rendszert is. Mint emlékeztető, politikai bukásában is döntő szerepet játszott az a körülmény, hogy több minisztere is szembefordult vele az Európai Monetáris Rendszer (European Monetary System, EMS) megítélésében.²

A kommunista blokk összeomlása és a közép-európai országokban végbemenő rendszerváltás új kihívás elé állította az Európai Közösséget – és Londont is. A konzervatív kormány kiállt a szovjet uralomtól megszabaduló országok, köztük hazánk mielőbbi felvétele mellett – ez újabb érvet kínált a „laza szerkezetű” Európai Közösségért folytatott küzdelmében. Thatcher nem osztotta Brüsszellek azt a véleményét, hogy először belülről kell elmélyíteni az integrációt, mivel egyáltalán nem kívánta elmélyíteni azt.³

Utódja, John Major támogatta ugyan az Európai Monetáris Rendszerhez való csatlakozást, de ő is osztotta az integráció szupranacionális dimenziójával kapcsolatos aggodalmakat.⁴ Az 1992-es maastrichti egyezmény kapcsán ezért kiharcolta, hogy Londonnak (Dániával együtt) joga legyen az egységes pénzrendszerből kilépni, s elérte azt is, hogy az elfogadott szociális és foglalkoztatáspolitikai szabályozás ne legyen érvényes a szigetországra nézve. Végül, de nem utolsósorban: sikerült meggyőznie az eurobürokratáknak azt az elképzelését, hogy a végleges szöveg az unió távlati céljaként a „föderális állammá” alakulást jelölje meg. Majornak még így is roppant nehéz volt a

² Thatcher Európa-politikája nem e tanulmány tárgya, s ezért csak röviden érintjük, részletesebben ld: Sályi Tamás: Nagy-Britannia az Európai Gazdasági Közösségben I-II, *Magyar Szemle*, 2006. április, 2006. június, továbbá: Egedy Gergely: *Nagy-Britannia története* (XX. század), Budapest, Aula, 1998, 412-415; 443-445; 470-474.

³ Thatchernek a német egyesítéssel és az EK lehetőségeivel kapcsolatos álláspontjához részletesebben: Egedy Gergely: *1989: A brit külpolitika és a szovjet tömb szétesése*, 2010, Grotius, <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=LEGLII>

⁴ Major Európa-politikájához részletesebben: Holmes, Martin: *John Major and Europe. The Failure of a Policy, 1990-97*, London, Bruges Group, Occasional Paper 28, 1997.

konzervatív képviselőkkel megszavaztatnia az egyezmény ratifikációját.⁵ (Thatcher pedig kijelentette: ő bizony sohasem írta volna alá a maastrichti egyezményt, amely szerinte „a hátsó kapun” csempészi be a föderatív szuperállamot.) Major Európa-politikáját az integráció-pártiak kevesellték, az integráció-ellenesek pedig sokallták: a brit elemzők többsége egyetért abban, hogy a Maastricht körüli viták során erősödött meg nagyon az euroszeptikusok tábora.

Az euroszepticismus változatai

Az Új Munkáspárt, amely 1997-ben megszakította a hosszú konzervatív kormányzási ciklust, kevesebb fenntartást táplált az európai integrációval szemben, s a „Szociális Fejezetet” is elfogadta. A közös valuta ügyében viszont még az euró bevezetését támogató Blair is azt képviselte, hogy London „nem fogja elsietni” a csatlakozást. (Pénzügyminisztere, Gordon Brown pedig igyekezett is elkerülni a „sietség” veszélyeit ...) ⁶ E tanulmánynak azonban nem tárgya a munkáspárti kormányzatok Európa-politikája, így mindenekelőtt azt emeljük ki, hogy a 13 évre ellenzékbe szoruló toryk soraiban a korábbiaknál is erősebbé váltak az európai integrációval szemben táplált fenntartások. A konzervatív gondolkodás „fősodra” egyértelműen „euroszeptikussá” vált, s ahogy Charles Grant megállapította: a Konzervatív Párt megosztottsága Európa ügyében lényegében megszűnt azzal, hogy csaknem egységesen EU-ellenessé vált.⁷

Két neves politológus, Taggart és Szczerbiak különbséget tett az euroszepticismus „puha” és „kemény” válfaja között: míg az előbbi „csak” azon törekvésekkel áll szemben, amelyek az integráció további elmélyítésére és a nemzetállamok jogkörének a drasztikus megnyirbálására irányulnak, az utóbbi az unió eszméjét is elutasítja.⁸ A „kemény” változatot a szigetországban a Nigel Farage nevével fémjelzett, s a kilépést is szorgalmazó Brit Függetlenségi Párt (UKIP) képviseli; a Konzervatív Párt a markáns, de még a „puha” típusba illeszthető euroszepticismussal jellemezhető. A brit konzervatívok esetét ezzel együtt joggal tekinthetjük kivételesnek, hiszen Nyugat-Európa meghatározó jobbközép pártjai támogatják az integrációt, az euroszeptikus pártok pedig zömmel a politikai paletta szélein helyezkednek el, és nincs esélyük kormányzati pozícióra.⁹

⁵ Major helyzetét a ratifikáció előtt tovább nehezítette, hogy 1992. szeptember 16-án, a „fekete szerdán” a font összeomlott, s a brit valutát ki kellett léptetni az ERM-ből (Exchange Rate Mechanism), miután az EK nem tudott érdemi segítséget nyújtani.

⁶ A Blair-kormány Európa-politikáját jól összefoglalja: Williams, Paul: *British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2005. Az euró kérdéséhez ld: Andor László: Anglia és az euró, *Európai tükrök*, 2003 (VIII. évf.)/1, 100-116.

⁷ Grant, Charles: *Cameron's Europe: Can the Conservatives Achieve Their Objectives?* www.cer.org.uk/pdf/essay_936_dec09.pdf

⁸ Taggart, Paul – Szczerbiak, Aleks: *Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Casualty*, in: Taggart, P. – Szczerbiak, A (eds): *Opposing Europe: The Comparative Party Politics of Euroscepticism*, Vol. 2, *Comparative and Theoretical Perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2008, 238-261.

⁹ A brit konzervatív euroszepticismus „kivételességének” a téziséhez ld. Ray, Leonard: *Mainstream Euroscepticism: Trend or Oxymoron*, *Acta Politica*, 2007 (42)/2-3. Ray

A konzervatívok hivatalos álláspontját az Európai Unióval kapcsolatban William Hague irányításával dolgozták ki; Major bukása után 1997 és 2001 között ő vezette a pártot. (És, tegyük ezt is hozzá, az idén májusban alakult új kormányban ő kapta meg a külügyminiszeri tisztséget.) E stratégia lényege a következő elvben foglalható össze: „in Europe, but not run by Europe”, vagyis „Európában, de nem Európa által vezetve”... Bár ez a doktrína látszólag a „puha euroszkepticizmus” klasszikus típusát testesítette meg, valójában igen kemény követeléseket foglalt magában: a nizzai egyezmény újratárgyalását és az Európai Unió intézményi struktúrájának az alapos reformját. A brit igények elutasításának az esetére pedig Hague kimondatlanul is érzékeltette, hogy egy általa vezetett új tory kormány még olyan megoldásokat is mérlegelne, amelyek addig nem számítottak mérlegelhetőnek... Megállapítható tehát: Hague irányítása alatt Majorhoz, de még Thatcherhez képest is jelentősen erősödtek a brit konzervatívoknak a közös Európával szemben táplált fenntartásai. A neves kutató, Lynch egyenesen úgy fogalmaz, hogy a Konzervatív Pártot az 1997 és 2001 között időszakban valahol a kemény és a puha euroszkepticizmus között lehetne elhelyezni.¹⁰

A konzervatív kritika elsősorban az Európai Monetáris Unió gazdasági következményeire összpontosult. Hague azzal érvelt, hogy a brit gazdaság struktúrája jelentősen eltér a kontinentális országokétól, sokkal rugalmasabb a munkaerőpiaca, jóval nagyobb arányú az EU-n kívüli partnerekkel folytatott kereskedelme, s végül, de nem utolsósorban alacsonyabbak az adói. Így aztán arra a következtetésre jutott, hogy a britek jobban járnak, ha gazdaságuk megmarad alacsony adókkal működő szabadpiaci gazdaságnak, az eurózónán kívül. Emellett természetesen a hagyományos politikai és alkotmányos szempontok is újra megfogalmazódtak a nemzeti szuverenitás védelmében.

Az „Európában, de nem Európa által vezetve” elv jegyében Hague nem pusztán az integrációs folyamat továbbvitelének feltartóztatására törekedett, hanem a korábban vállalt kötelezettségek egy részétől is szabadulni szeretett volna. Ezzel összefüggésben a toryk ellenzékben is amellett álltak ki, a szubszidiaritás elvére hivatkozva, hogy az unióban minden döntést a lehetséges legalacsonyabb szinten hozzanak meg – ezért javasolták, hogy a nemzeti parlamenteknek legyen módjuk az EU törvényhozási kezdeményezéseinek a visszautasítására. Kulcsszerepet kapott a „flexibility”, a rugalmasság – ez alatt azt értették, hogy a „single market”, az egységes piac elfogadásán túlmenően a tagországoknak ne kelljen minden döntést magukra nézve kötelezőnek tartaniuk. Vagyis választhassanak, hogy miben vesznek részt és miben nem.¹¹ Hague „árnyékkormányának” a külügyminisztere, Maude arra nézve is javaslatokat dolgozott ki, hogy az EU „nemzeti szintű” intézményének, a miniszterek tanácsának a jogkörét ki kellene szélesíteni a szupranacionális elemet képviselő Európai Bizottsággal szemben. S a 2001-es választási manifesztum már tartalmazta azt a követelést is, amelyet aztán Cameron is felkarolt: ne lehessen Brüsszelnek semmilyen további nemzeti jogosítványt úgy átadni, hogy arról nem rendeznek előtte népszavazást. Hague úgy látta ugyanis – s ebben utódai is egyetértettek vele – hogy az

hangsúlyozza: a többi hasonló ideológiájú és súlyú európai párthoz képest a brit konzervatívok „megdőbbentően euroszeptikusak”.

¹⁰ Lynch, Philip: *The Conservatives and Europe, 1997-2001*, in: Garnett, Mark – Lynch, Ph. (eds): *The Conservatives in Crisis. The Tories after 1997*, Manchester University Press, 2003, 147

¹¹ Lynch: i.m. 151-152.

ezredfordulóra az Európai Unió eljutott arra a szintre, amelynél nagyobb fokú integrációt már egyszerűen nem tud megemészteni - ezért inkább a további bővítésre és a piaci liberalizációra kellene törekednie.

E folyamattal összhangban a westminsteri törvényhozás tory képviselőinek körében jelentősen nőtt az euroszeptikusok aránya. Valójában már egy 1998-as kérdőíves vizsgálat is azt találta, hogy a konzervatív honatyák között kétharmados támogatottsága vannak annak a nézetnek, miszerint az euró bevezetése „Nagy-Britannia nemzeti szuverenitásának a végét” jelentené, és 26 százalék (!) úgy vélte, az országnak ki kellene lépnie az EU-ból.¹² Ilyen körülmények között az Európa-párti kisebbség (Kenneth Clark, Michael Heseltine, Chris Patten) egyre jobban kiszorult a párt irányításából.

Lényegében Hague irányvonalát vitte tovább a két következő utódja, Ian Duncan Smith (2001–2003) és Michael Howard (2003–2005) is; mindketten a „keményvonalas” euroszeptikusok közé tartoztak. A 2001-es választás elvesztése nyomán Hague lemondott; Smith elsősorban annak köszönhető pártelnöki tisztségét, hogy határozottan elutasította az Európai Monetáris Uniót, s ezzel elnyerte az euroszeptikus többség támogatását, és Margaret Thatcher személyes ajánlását az Európa-párti Clarke ellenében. Michael Howard, aki Thatcher és Major több kormányában is szolgált, egész politikai felfogásában „thatcherista” volt, és élesen bírálta az európai „alkotmány” tervezetét. A brüsszeli bürokraták tervei szerint kiépülő európai szuperállam nélkülözi a demokratikus ellenőrzést, és fenyegeti a nemzeti szuverenitást – hangsúlyozták a toryk, ám ez mégis kevésnek bizonyult a választási sikerhez: ahogy 2001-ben Hague, úgy 2005-ben Howard is elveszítette a választást. Súlyos hiba lenne azonban ebből azt a következtetést levonni, hogy a brit társadalom zöme Európa kérdésében közelebb állt a Munkáspárt felfogásához, a Brüsszel iránti nagyobb nyitottsághoz! A választási kudarc okaként egyértelműen azt jelölhetjük meg, amit a közvélemény-kutatások sora is igazol: az Európához való viszony kérdésének messze nincs akkora súlya a brit választók szemében, hogy önmagában bármit is eldönthessen. A siker érdekében a Konzervatív Pártnak az egész politikáját meg kellett újítania – s ezt vitte végbe David Cameron. A „centrista” pozíciót elfoglaló Cameron a megújulás szükségességéről győzte meg párttársait, s így kapott bizalmat az esélyesebbnek tartott David Davies-szel, a thatcherista örökséget ápoló jobbszárny jelöltjével szemben.

A lisszaboni szerződés kritikája

Ahogy a bevezetésben már utaltunk rá, Cameron elképzeléseiben a legnagyobb fokú kontinuitás épp az Európai Unióhoz fűződő viszony tekintetében mutatkozik. Annak az öt évnek, melyet 2005 óta a párt élén töltött, a legnagyobb jelentőségű európai kérdése kétségkívül az elvetélt – a francia és a holland népszavazás által megbuktatott – alkotmánytervezet helyére lépő lisszaboni szerződés megítélése volt. S ebben

¹² Baker, David, Gamble, Andrew, Seawright, David, Bull, Katrina: MPs and Europe. Enthusiasm, Circumspection or Outright Scepticism?, *British Elections and Parties Review*, 1999 (Vol.9), No. 1, 171-185.

Cameron egyértelműen az I.D. Smith és M. Howard által elfoglalt álláspontot, vagyis a bírálatot és az elutasítást képviselte. De nézzük meg közelebbről is az érveit!

A brit részről Tony Blair által elfogadott, s 2007 decemberében már utódja, Gordon Brown által aláírt egyezményvel szemben Cameron fő kritikája abban állt, hogy az lényegében a csúfos véget ért elődjének az elveit képviseli. Azaz: egy nemzetek feletti szerkezetbe kívánja összefogni az európai országokat. Cameron népszavazást követelt az egyezményről, s a munkáspárti vezetés erre tett is ígéretet – ám ezt sohasem váltotta be. A konzervatív érvelés azt hangsúlyozta, hogy az Európai Unió működésének Lisszabonban kialakított új rendszere súlyos demokratikus deficittel fog küzdeni, ha a tagállamokban népszavazásokkal nem hagyatják jóvá. A Tory pártelnök ezért úgy foglalt állást, hogy ha a kormányra jutásuk időpontjában még nem dőlt el véglegesen az egyezmény sorsa, feltétlenül népszavazást írnak ki, de ha csak a szerződés életbe lépése után kerülnek hatalomra, akkor sem hagyják annyiban a dolgot. („will not let matters rest”) A Toryk ezért teljes mellszélességgel támogatták a „Népszavazást akarok!” (I want a referendum!) civil kezdeményezésű kampányt.¹³

Az „árnyékkormány” külügyminisztereként a lisszaboni szerződés elleni kampányból Hague is kivette a részét. A Centre for Policy Studies-ban 2007 szeptemberében mondott beszédében rámutatott: az Európai Unió bürokratikus működési módját az átlagember nem ismeri és nem érti, s mivel nincs olyan, hogy „európai démosz”, az Európai Parlament sem tud demokratikus célok érdekében tevékenykedni. Az „átnevezett európai alkotmány” pedig még inkább megszakítja a kapcsolatot a polgárokkal, és még nehezebbé teszi a döntéshozók ellenőrzését.¹⁴ – fejtette ki. 2008 februárjában egy másik előadásában feltette a logikus kérdést: ha az egyezmény hívei azt gondolják, hogy az annyira jó, miért félnek megkérdezni a briteket? Hague ez alkalommal ismét hangsúlyozta, hogy az EU minden legitimitációt el fog veszíteni, ha e nagy horderejű egyezményről nem tartanak népszavazásokat a tagállamokban.¹⁵

Az EU „nem egyirányú utca”

Miután 2009 novemberében Prága hozzájárulásával az utolsó akadály is elhárult az egyezmény hatályba lépésének, a csalódott Cameron egy nagy ívű beszédben körvonalazta pártja jövőbeli Európa-politikájának az alapelveit.¹⁶ Ezt a kulcsbeszédét azért is érdemes felidézni, mert lényegében azóta is az ebben kifejtett elvek határozzák meg az unióval kapcsolatos cameroni politikát. A beszéd tükrözte azt a pragmatikus álláspontot, amely egyrészt eleget tett az euroszeptikus többség fő követeléseinek,

¹³ www.iwantareferendum.com. A kampányra az ösztönzést az alkotmánytervezetre mondott írországi NEM adta meg, s Gordon Brownra, az új miniszterelnökre próbált nyomást gyakorolni.

¹⁴ Hague, William: *The Politics of Disenchantment and a Question of Trust*, Speech, Centre for Policy Studies, 19 September 2007, p. 4. www.cps.org.uk/cps_catalog/Lectures.html

¹⁵ Hague, William: *The European project and democratic consent: disconnection or disengagement?* Speech to Policy Exchange, 8 February, 2008. www.policyexchange.org.uk

¹⁶ Cameron, David: *A Europe Policy that People Can Believe In*, Speech, 4 November, 2009, www.conservatives.com/.../David_Cameron_A_Europe_policy_that_people_can_believe_in.aspx

ám stílusával és a konstruktív szándék érzékeltetésével az EU vezetőinek is reményt adott arra, hogy a konzervatívok sem kívánják teljesen felborítani az európai együttműködés addigi rendszerét. Franciaország Európa-ügyi miniszterének, Pierre Lellouche-nak az a megjegyzése, hogy Cameron „autisztikus” elképzeléseivel a toryk „kasztrálnák” a britek európai befolyását, erősen túlzottnak tűnik tehát.¹⁷

Soha többé nem fordulhat elő, fejtette ki Cameron, hogy a londoni kormány úgy adjon át újabb jogokat Brüsszelnek, hogy arról nem kérdezik meg a briteket. Ezért törvénybe fogják iktatni, ígérte meg – s ez a párt 2010-es választási programjában valóban kiemelt helyen szerepelt – hogy népszavazás megtartása nélkül a brit kormányzat nem mondhat le semmiféle jogosítványáról. (Ez vonatkozik az euró bevezetésének esetleges megkísérlésére is – fűzte hozzá.) A lisszaboni szerződésről viszont Cameron szerint utólag már nem érdemes népszavazást tartani, ezt a hatályba lépése előtt kellett volna megtenni. A pártelnökre igen erős nyomás nehezedett a harcias euroszeptikus toryk részéről, hogy utólag is vigye kenyértörésre az ügyet, a fentebb említett pragmatizmus azonban más tanácsolt. Ha Cameron enged, s a népszavazáson a britek elutasítják a lisszaboni egyezményt, igen könnyen a szigetország teljes kiválása lehetett volna az elkerülhetetlen eredmény.

Bár a népszavazást elutasította Cameron, több fontos lépést is megígért a brit szuverenitás erősítésére. Először is ígéretet tett arra, hogy a toryk törvényt fognak alkotni Nagy-Britannia jogi szuverenitásának a védelméről (United Kingdom Sovereignty Act).¹⁸ Mindenekelőtt abból a célból, hogy a brit bíróságok jogkörét érdemben ne csorbíthassák az unió döntéshozói. „Ez garancia arra, hogy az utolsó szót a törvényeinkről itt Nagy-Britanniában mondják ki” – így szólt Cameron a kilátásba helyezett „szuverenitási törvényről” beszédében. Ez azért is szükséges, jegyezte meg, mert Nagy-Britanniának nincs írott alkotmánya, amely ezt külön garantálná. Egyébként pedig e törvény csak ugyanolyan helyzetbe hozná Nagy-Britanniát, mint Németországot – fűzte hozzá, arra utalva, hogy ott az alkotmánybíróság kimondta: a végső autoritás az alkotmány által felállított testületeket illeti meg.¹⁹ Hogy mi szükség az ilyen erős garanciákra? A konzervatív diagnózis szerint a bajok végső forrása az, hogy az Európai Unió „életünk szinte minden területére folyamatosan és ellenőrizhetetlen módon benyomul”. Londoni kommentátorok viszont nem teljesen alaptalanul figyelmeztettek arra, hogy egy effajta kezdeményezést a parlamenti vita során a tory képviselők igen könnyen elvihetnek olyan irányban, hogy a westminsteri parlament jogot igényeljen magának az EU-döntésekkel való szembehelyezkedésre.

Blair könnyelműen lemondott arról a vívmányról, hangsúlyozta Cameron, hogy a britek kivonhassák magukat a szociális és munkajogi ügyek uniformizált brüsszeli

¹⁷ www.telegraph.co.uk/.../French-Europe-minister-Pierre-Lellouche-labels-David-Camerons-EU-plans-autistic.html, 5 November, 2009

¹⁸ „Cameron: A Europe Policy... p. 3. (to make clear that ultimate authority stays in this country, in this parliament”)

¹⁹ Valójában a két ország alkotmányjogi helyzete nem hasonlítható olyan könnyen össze, mert míg Németországban az alkotmány világos határokat szab a parlament jogkörének, Nagy-Britanniában gyakorlatilag korlátlan a parlamenti szuverenitás. A Bundesverfassungsgerichtnek a lisszaboni egyezményről alkotott ítéletét egyébként az alkotmányjogászok is eltérően ítélik meg: egyesek, Cameronhoz hasonlóan, valóban úgy értékelik, mint az EU további jogi integrációjának a lassítását.

szabályozásából, így fontos célnak nevezte, hogy az ország ismét kilépjen a brit gazdaságnak súlyos károkat okozó szociálpolitikai egyezményből. E kérdéskörben nemzeti hatáskörbe kell vonni a jogalkotást. A szociális és foglalkoztatási szabályok európai szintű egységesítése régóta neuralgikus pont a brit konzervatívok szemében: mint említettük, Major megszerezte az „opt-out”, a kilépés jogát, Blair azonban 1997-ben lemondott erről. A lisszaboni szerződés a szociális és foglalkoztatási szabályozáson semmit sem változtatott, de Cameron már 2007-ben is „elsődleges célnak” („top priority”) nevezte a kilépés jogának visszaszerzését. Az Európai Unió vezetőinek azt ajánlotta, hogy a kontinens centralizációja helyett inkább a „három G-re”, a globalizációra, a globális felmelegedésre és a globális szegénységre fordítsák figyelmüket.²⁰ Fűzzük hozzá: az egyezményből való kilépés szándéka a többi tagállam részéről bizonyára komoly ellenállásba ütközik – már csak azért is, mert sokan úgy vélik, hogy a kevésbé kötött, lazább brit foglalkoztatási szabályozás komoly versenyelőnyt biztosít a brit gazdaságnak a kontinens többi országával szemben. Az utóbbiakban a munkaidőre és az egyéb feltételekre szigorúbb szabályozás vonatkozik.

Ugyanezt szeretné elérni Cameron az Európai Alapjogi Charta (Charter of Fundamental Rights) tekintetében is. A szerződéshez csatolt jegyzőkönyvben Nagy-Britannia ugyan jogot kapott arra, hogy – „precedens-alapú” jogrendszert alkalmazó országgént – eltekintsen a charta alkalmazásától, ezt a biztosítékot azonban a brit konzervatívok nem érezték elég erősnek.²¹ Erről is tárgyalnunk kell, hangsúlyozta Cameron, mert „abszolút biztosnak kell lennünk abban, hogy az EU-bírók nem értelmezik át úgy az EU-jogot, hogy az Nagy-Britanniát is érintse”. Brüsszel ugyanis nem írhatja felül a brit jogrendet. Nagy-Britanniának ezért „teljes mentességre” van szüksége. Cameron külön is kiemelte, s ez a választási kampányban is sűrűn megfogalmazódott: feltétlenül meg kell gátolni a közösségi bíróságok jogköreinek további kiterjesztését a büntetőügyekben. „Az Európai Bíróság (European Court of Justice) büntetőügyekben gyakorolt jogkörét a Lisszabon előtti szintre kell visszahozni, biztosítandó, hogy csak brit hatóságok kezdeményezhessenek bűnügyekben vizsgálatokat – jelentette ki.²² Egyes toryk ugyanakkor határozottan arra biztatják Cameront, hogy harcoljon ki végleges és teljes mentességet a strassburgi bíróság döntéseinek nagy-britanniai illetékessége alól. A kommentátorok többsége azonban egyetért abban, hogy az alapjogi chartából való kiválás végrehajtása csaknem olyan nehéz dolog lesz, mint a szociális egyezményből való kihátrálás.

A már elvesztett jogok visszakövetelése kapcsán Cameron leszögezte: ha sikereket érnek el a tárgyalásokon, az precedens-értékű lesz, mert megalapozza azon elvet, miszerint „az európai integráció nem egyirányú utca, s jogokat vissza is lehet adni a tagállamoknak”.²³ Elvi alátámasztásként a konzervatívok az Európai Tanács

²⁰ Cameron prioritises exit from EU social chapter, www.guardian.co.uk/world/2007/.../eu.politics

²¹ (30). Jegyzőkönyv az Európai Unió Alapjogi Chartájának az Egyesült Királyságra és Lengyelországra történő alkalmazásáról, („...a Charta IV. címében semmi sem keletkezett Lengyelországra vagy az Egyesült Királyságra alkalmazható, jogilag érvényesíthető jogokat, kivéve, ha Lengyelország vagy az Egyesült Királyság ilyen jogokról nemzeti jogában rendelkezik.”

²² Cameron: A Europe Policy...p. 4.

²³ Cameron: A Europe....p.5.,(European integration is not a one way street”)

2001-es laekeni nyilatkozatára hivatkoznak, amely az ő értelmezésükben lehetőséget ad a bizonyos feladatok és jogok „repatriálására”, vagyis mérlegelhetővé teszi a nemzeti jogkörbe való visszavonásukat.

Az integráció elmélyítésének a jegyében megalkotott külügyi főképviselői tisztség a brit konzervatívok szemében, ahogy az Cameron és Hague beszédeiben jó néhány alkalommal megfogalmazódott, az unió „külügyminiszterének” a kijelölését jelenti – s ez megint olyan eleme az egyezménynek, amely a nemzetállami szuverenitást fenyegeti. Akárcsak az, hogy a lisszaboni szerződés gyakorlatilag jogi személyiséget ad az Európai Uniónak, amely így bizonyos feltételek mellett a saját nevében is aláírhat szerződéseket.

Kiválás a néppárti frakcióból

Amikor Cameront a pártja elnökévé választották 2005-ben, Európa tekintetében még csak egyetlen konkrét ígéretet tett: azt, hogy az Európai Parlamentben helyet foglaló konzervatívokat kiveszi a Néppárti-Demokrata Frakcióból (EPP-ED), mert a képviselőcsoportban meghatározó szerepet játszó kereszténydemokrata orientáltságú pártok támogatják az integráció további elmélyítését. Az előzményekhez tartozik, hogy a toryk 1992-ben társult tagként csatlakoztak az Európai Néppárthoz, azzal a kikötéssel, hogy a brit képviselőknek joguk van a frakciótól eltérően szavazni. 1999-ben a Néppárton belül elkülönült az Európai Demokraták csoportja; ez azon pártokat tömörítette, a brit konzervatívokkal együtt, melyek a föderációs törekvésekkel szemben szkeptikusak voltak. A toryk Ian Duncan Smith pártelnöksége alatt megpróbálták nagyobb mozgásszabadságot kiharcolni e csoportnak, de miután ez nem sikerült, felmerült bennük egy új frakció megszervezése. Erre tett ígéretet Cameron öt évvel ezelőtt, s 2006 nyarán elvi megállapodásra jutott a Vaclav Klaus által alapított, ugyancsak euroszeptikus cseh Polgári Demokratikus Párt vezetőjével, Mirek Topolanekkel egy új frakció megalakításáról. A cseh párt azonban végül belpolitikai okokból elhalasztotta a Néppártból való kilépést, s így Cameron a 2009 nyarán tartott európai parlamenti választások előtt nem tudta megvalósítani a tervét megfelelő szövetségesek hiányában.²⁴ Ezt követően viszont - az „eurorealizmus” jegyében – létrejött az új frakció a cseh polgári demokratákkal. Az új tömörülés az „Európai Konzervatívok és Reformisták” (ECR) nevet viseli, s magát „konzervatívnak és anti-föderalistának” tartja; ezt választotta a lengyel Jog és Igazság Párt is. Londoni politikai elemzőktől, és az Európa-párti toryktól sok bírálatot kapott ezért Cameron: a szemére vetették, hogy a politikai centrumból a perifériára sodorta a konzervatívokat, s így csökkent a befolyásukat az Unióban. Kétségtelen viszont, hogy 2005-ös ígéretének beváltásával megerősítette támogatottságát a többséget alkotó euroszeptikus toryk körében.

²⁴ Lynch arra is felhívja a figyelmet, tovább nehezítette Cameron helyzetét, hogy a 2004-től 2009-ig szolgáló brit EU-képviselők körében jóval több volt az integráció-párti, mint a Westminsterben helyet foglaló képviselők vagy a párt tagságának a körében. Lynch: i.m. 201-202. Cameron azt is leszögezte, hogy új frakció alakításánál csak (euroszeptikus) jobbközép pártok szövetségét keresi, radikális formációkét nem.

A bővítés szószólója

A bővítés legkényesebb – és egyúttal legnagyobb jelentőségű – kérdése Törökország felvétele, s ebben Cameron, amint a tanulmány elején már megfogalmazódott, teljes mellszélességgel kiáll Ankara mellett. „Nem helyes azt mondani, hogy védhetik a tábor, ha a sátorba nem engedjük be őket” – fejtette ki.²⁵ Törökországot „nagy európai hatalomnak” nevezve a brit kormányfő, azt mondta, hogy hazája tudja, milyen „kizárva lenni a klubból” – félreérthetetlen utalást téve ezzel De Gaulle francia elnök vétóira, amelyek megakadályozták a szigetország csatlakozását a Közös Piachoz a hatvanas években. A dolgok azonban változhatnak – tette hozzá vendéglátóinak a bátorítására. Cameron azt is jelezte, hogy a balkáni államok felvételét is támogatja, ha azok eleget tesznek a tagság alapkritériumainak. Jól kirajzolódik tehát, hogy a brit indítékok az évtizedek múlásával sem változtak: minél nagyobb az EU, annál nehezebb egy szupranacionális állam kiépítése...

Valójában e megfontolásokból sürgette annak idején Margaret Thatcher is a szovjet uralomtól megszabaduló közép-európai országok mielőbbi felvételét. Európa jövőjéről szólva nevezetes bruges-i beszédében Thatcher már 1988 szeptemberében hangsúlyozta: „Mindig is úgy fogunk tekinteni Varsóra, Prágára és Budapestre, mint nagy európai városokra...” Cameron maga is utalt arra: reméli, hogy az unióhoz nem túl rég csatlakozott, a nemzeti identitásukat újra felfedező közép-európai államok nem kívánnak majd beolvadni egy egységes európai államba. Nagy-Britannia lehetséges szövetségeseiket lát bennük az újabb centralizációs kísérletek elhárításában.²⁶

A brit közvélemény és Európa

A szigetországban végzett közvélemény-kutatások hosszú évek óta azt jelzik, hogy az Európához való viszony megítélésében a britek többsége közelebb áll a konzervatívokhoz, mint a Munkáspárthoz. A kilencvenes évek közepe óta csökkent azok száma, akik jónak tartják az uniós tagságot, és az euró bevezetésével szemben is igen mélyek az ellenérzések.²⁷ Az *Eurobarometer* 2009-es felmérése szerint a briteknek mindössze 32 százaléka volt azon a véleményen, hogy az országnak haszna van az EU-tagságból.²⁸ S arra a kérdésre, hogy jó dolog-e az Európai Unió, még kevesebben feleltek igen-nel, csak 28 százalék. Az euroszkepticizmus erősödő jelenségnek tűnik tehát a szigetországban.²⁹ Sokat mondó az is, hogy a teljes kilépést szorgalmazó Brit Függetlenségi Párt a 2009-es európai parlamenti választásokon a voksok 17 százalékát nyerte el, megelőzve a csak 15 százalékot nyerő Munkáspártot. Ami pedig a

²⁵ BBC News - Cameron 'anger' at slow pace of Turkish EU negotiations, 27 July, 2010, www.bbc.co.uk/news/uk-politics-10767768

²⁶ Jones, Dylan: *Camon on Cameron. Conversations with Dylan Jones*, London, Fourth Estate (2nd. ed.), 2010, 256.

²⁷ Evans, M – Butt, S: Explaining Change in British Public Opinion on the European Union, in: *Acta Politica*, 2007 (42), 2-3, 173-190.

²⁸ *Eurobarometer* 71, September 2009 (A második legkedvezőtlenebb vélemény az EU-ról Magyarországon született, 34 százalékkal.)

²⁹ Az euroszkepticizmus hátteréhez ld: Charles Grant: *Why is Britain Eurosceptic?*, www.cer.org.uk/pdf/essay_eurosceptic_19dec08.pdf

Konzervatív Párt elkötelezett szavazóit illeti, bátran megfogalmazható: az ő felfogásukhoz képest a párt hivatalos álláspontja is mérsékeltnek tekinthető...

Tény ugyanakkor, s már utaltunk is rá, hogy a brit közvéleményben az Európával összefüggő kérdéseknek nincs olyan súlya, hogy rájuk alapozva el lehessen dönteni egy-egy választás kimenetelét. 2001-ben Hague Európát állította a tory stratégia középpontjába, ez azonban kevésnek bizonyult a győzelemhez. A jelek szerint Cameron tanult elődje hibájából: választási kampányát nem az „európai kártya” kijátszására alapozta, és mérsékelt, de következetes euroszkeptizmusával ki tudta iktatni Európát a toryk dilemmái közül.

„Azt gondolom, túl messzire ment, még hozzá a rossz irányban” – e szavakkal foglalta össze Cameron az európai integrációról alkotott véleményét abban az önálló kötetté összeállított interjú-sorozatban, melyet a befutott újságíró, Dylan Jones készített vele.³⁰ Ezzel együtt tény: Cameron őszintén törekszik arra, hogy országát bent tartsa az unióban, ám ha az említett „kilépési” elképzeléseket komolyan megpróbálja érvényesíteni, az igen éles konfliktusokhoz vezethet a tagállamok többségével. E viták pedig akár meg is erősíthetik azokat az euroszkeptikusokat, akik a teljes kiválás gondolatával is rokonszenveznek. Egyelőre azonban az a nagy kérdés, hogy a liberális demokratákkal kötött koalíció keretében mit tud egyáltalán megvalósítani elképzeléseiből Cameron – koalíciós partnere ugyanis a három jelentős brit párt közül a leginkább elkötelezett az európai integráció mellett. A koalíciós szerződés tartalmazza a népszavazás kiírásának kötelezettségét arra az estre, ha újabb hatásköröket akarnának átadni Brüsszelnek, de nincs benne a kötelezettségvállalás az Európai Uniónak már átadott jogkörök visszavételére.

A liberális demokraták vezetője, Nick Clegg még az euró bevezetésének a lehetőségén is „elgondolkozott”... Ez pedig a mérsékelt toryk szemében is botrányos gondolat. Az a körülmény ugyanakkor, hogy a lisszaboni szerződés ratifikációja után nem várható – legalábbis egy ideig – nagyobb súlyú alkotmányos kérdések felmerülése, valamennyit el fog venni az európai ügyek éléből Nagy-Britanniában is. S az is kétségtelen, hogy az Európai Unió maga is sokat változott Margaret Thatcher és John Major időszakától: a jelentős bővülés, legalábbis átmenetileg, gyengítette azokat a centralizációs tendenciákat, amelyektől a brit konzervatívok hagyományosan a leginkább tartanak.

³⁰ Jones, Dylan: *Camon on Cameron. Conversations with Dylan Jones*, London, Fourth Estate (2nd. ed.), 2010 („I think it’s gone too far, and gone too far in the wrong direction.”)